

Права та свободи людини в Україні: соціально-гуманітарний аспект

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Христина Юріївна ДЖУРА,

доктор філософії

Функціонування держави являє собою досить складний і динамічний процес, теоретичне осмислення якого викликає серйозні розбіжності серед учених. Як відомо, під функціями держави розуміють основні напрями її впливу на суспільні відносини, зумовлені природою, сутністю і соціальним призначенням держави. Однією з дискусійних функцій держави є соціальна. Можна виділити як позитивні, так і негативні прояви її реалізації у суспільстві. Адже, рівень реалізації даної функції у державі напряму залежить від політичних, економічних, демографічних та соціальних чинників, а також від закономірностей розвитку суспільства.

В демократичному світі держава може стало розвиватися тільки за умови, якщо її політика спрямована на підвищення добробуту населення та на забезпечення гідного рівня і якості життя громадян. В системі державного управління організація цього магістрального напрямку розвитку покладена на соціальні функції держави.

Держава не просто виконує деякі функції соціального характеру, а обтяжена обов'язком виконувати їх, надаючи своїм громадянам право вимагати від держави виконання цих обов'язків. Зовнішнім правовим проявом сутності соціальної держави є ті соціальні обов'язки держави перед людиною, які, як правило, закріплюються на конституційному рівні у формі системи прав людини і громадянина. Саме обов'язок держави піклуватися про людину, а не сама турбота, становить головну принципову відмінність соціальної держави від будь-якої іншої.

Однією з характерних особливостей сучасної демократичної держави виступає соціальна функція, яка з'являється тільки на певному етапі розвитку держави, а саме тоді, коли починає формуватися соціальна правова держава [1, с. 98]. В основі виконання соціальної функції держави лежить державна соціальна політика, що являє собою її дії у соціальній сфері, які мають переслідувати певні цілі, співвіднесені з конкретно-історичними обставинами, підкріплені необхідними організаційними й пропагандистськими зусиллями, фінансовими ресурсами й розраховані на певні етапні соціальні результати. І хоча головним суб'єктом соціальної політики є держава, поряд з нею важливу роль у соціальній політиці виконують інші, недержавні суб'єкти, зокрема, профспілки, політичні партії та інші громадські організації. Загально прийнято, що головними показниками ефективності соціальної політики країни є рівень добробуту, освіти, здоров'я населення, конструктивності відносин соціальних груп та соціальної стабільності [2].

Соціал-демократична соціальна держава проголошує рівні соціальні права громадян і забезпечує їм однакові соціальні умови та пільги. Пріоритетними завданнями державної соціальної політики вважаються вирівнювання рівня доходів населення і загальна зайнятість. До соціал-демократичних держав зараховують Данію, Норвегію, Швецію. Основою фінансування соціальної сфери слугує розвинений державний сектор економіки, зміцненню якого не в останню чергу сприяє дуже високий рівень оподаткування [3].

На сьогодні за межами досліджень соціальної функції держави досі залишається важлива суспільна категорія її адресатів — діти. Практично цей сегмент соціальної функції держави знайшов лише побіжне висвітлення в окремих працях з політології та загальнотеоретичної юриспруденції [4; 5]. Проте від того, як реалізується соціальна функція держави щодо підростаючого покоління, залежить майбутнє кожної країни, що й обумовлює актуальність дослідження соціальної функції Української держави у сфері захисту прав дитини та звернення до неї у цій статті.

Чи не найбільшою проблемою реалізації соціальної функції держави у сфері захисту прав дитини є відсутність чіткої позиції щодо її фінансування. Зазначимо, що Європейський кодекс соціального забезпечення містить чіткі настанови щодо, принаймні, обсягів державної допомоги дітям. Види соціальної допомоги покладаються на розгляд держави: або періодичні виплати, або комбінація періодичних виплат, податкових та інших пільг, а також соціальних послуг сім'ям з дітьми. Загалом витрати на допомогу дітям мають бути не менше ніж 1,5% ВВП або 3% мінімального або середнього заробітку робітника, помноженого на загальну кількість захищених осіб [6]. Натомість в Україні протягом декількох років поспіль фінансування «дитячих» програм та законів було недостатнім, аж до виключення ряду видаткових позицій з Державного бюджету.

Отже, серед форм реалізації соціальної функції Української держави у сфері захисту прав дитини правотворча форма поки що переважає (але при цьому багато положень «дитячого» законодавства залишаються декларативними), тоді як виконавча, судова та контрольна форми реалізації функцій держави у цій сфері потребують суттєвої активізації. Соціальна функція держави у сфері захисту прав дитини вимагає не тільки визнання її пріоритетом державної політики, але й реального змістовного наповнення, передусім, відповідними державними коштами [7].

Так, у державному бюджеті України на 2019 рік істотно збільшилися видатки у сфері соціального захисту та соціального забезпечення населення. Зростання видатків порівняно з 2018 роком зафіксовано на 27 млрд. грн. (з 151 до 178 млрд. грн.) [8]. Та 2021 року видатки на соціальний захист населення буде ще збільшено. У проекті державного бюджету на 2021 рік, ухваленому Верховною Радою України, на ці потреби закладено 322,8 млрд. грн., що на 5,7 млрд. більше порівняно з 2020-м роком [9].

Ідея соціальної держави має довгу та складну історію, в якій поєднуються різноманітні підходи до переформатування ролі і функцій держави у вирішенні соціальних проблем. На процес впровадження соціальної функції в державі впливає комплекс чинників як внутрішнього, так і зовнішнього походження, динамічність змін у всіх сферах суспільного буття. Слід

відмітити як позитивні так і негативні аспекти соціальної функції держави.

До позитивних слід віднести: законодавче закріплення соціальних прав громадян; направленість держави на підтримку вразливих категорій громадян; створення можливостей всебічного розвитку суспільства; економічний (фінансовий) аспект.

Негативними аспектами є: переважно декларативний характер соціальних прав громадян; фіскальний; диференціація громадян за рівнем доходів; залежність від матеріальної допомоги держави.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
2. Смачило С. М. Щодо соціальної функції держави: скандинавська модель. *Економіка та держава. Серія: Державне управління* : наук.-практич. журн. Київ, 2019. Том 1 № 3 (11). С. 96-99.
3. Грішнова О. А. Соціальна відповідальність – шлях до європейської соціальної держави в Україні. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика* : зб. наук. праць. 2011. № 2. С. 7-12
4. Крестовська Н. М. Охорона дитинства як функція правової соціальної держави. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ*. 2004. Спец. вип., присвяч. 10-й річниці ЛАВС : у 5 ч. Ч. 4. С. 58-64.
5. Цибуліна І. В. Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Х., 2006. 224 арк.
6. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 (ETS N 139) URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_651.
7. Темченко О. В. Соціальна функція української держави у сфері захисту прав дитини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 51. С. 394-399.
8. Аналіз проекту бюджету за видатками на 2019 рік. Електронний ресурс: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/vydatky-derzhbjudzhetu-2019.pdf>
9. Проект Закону про Державний бюджет України на 2021 рік. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69938